

Normenkader havensleepdiensten

Oktober 2023

A. Inleiding

Naar aanleiding van het ongeval met de En Avant 7 heeft de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) een onderzoek uitgevoerd. Eén van de aanbevelingen uit het rapport van de OVV is gericht aan de minister van I&W en luidt als volgt: *“Zorg voor duidelijke normenkaders en eisen aan scheepsspecifieke opleidings- en trainingsdoelstellingen voor een sleepbootkapitein die op de Nederlandse binnenwateren werkzaamheden verricht.”*

De sector Havensleepdiensten heeft dit onderwerp samen met Koninklijke Binnenvaart Nederland (KBN) opgepakt en in een aantal sessies besproken. Daarnaast heeft frequent overleg met het ministerie van I&W plaatsgevonden over de aanbevelingen uit het OVV-rapport.

Algemene consensus is, dat er gekozen moet worden voor een pragmatische aanpak die daadwerkelijk een bijdrage levert aan de veiligheid. De sector is geen voorstander van een van overheidswege opgelegde opleiding of normenkader, omdat dit onvoldoende recht doet aan de verscheidenheid van de sector. Havensleepdiensten zijn immers zeer lokaal werkzaam. Een goede invulling van een normenkader voor opleidingen vereist daarom maatwerk per rederij, rekening houdend met het vaargebied, het type sleepboot, en de aard van de sleepbootoperaties. De sector heeft derhalve zélf een normenkader opgesteld, gebaseerd op de gezamenlijke expertise en rekening houdend met de genoemde verschillen, hetgeen zorgt voor draagvlak.

Alle bedrijven die actief zijn in de sector Havensleepdiensten hebben een intern opleidingsplan, dat een aantal gemeenschappelijke elementen bevat. Dit opleidingsplan is veelal ingebed in het interne ISM-systeem. De uitvoering van die opleidingsprogramma's verschilt per rederij, rekening houdend met de vloot en de werkzaamheden en het vaargebied per rederij.

Deze gemeenschappelijke elementen, het 'normenkader' waaraan elke havensleepdienst moet voldoen, worden hieronder beschreven. Uitgangspunt hierbij is “op veilige en efficiënte wijze havenassistenties verlenen”. Het is aan de individuele havensleepdiensten om de onderstaande punten verder in te vullen en te waarborgen in hun eigen organisatie, al dan niet in hun veiligheids- en kwaliteitssysteem.

Om te waarborgen dat het normenkader daadwerkelijk op een adequate manier opgevolgd wordt, zal het ten minste jaarlijks geagendeerd worden bij de ledenvergadering. Bij deze besprekingen kan gemonitord worden hoe de havensleepdiensten met het normenkader omgaan, en kunnen in de praktijk opgedane ervaringen met elkaar besproken worden. Naar aanleiding hiervan kan het normenkader desgewenst aangepast worden.

B. Afbakening scope

De aanbeveling is gericht op “... een sleepbootkapitein op de Nederlandse binnenwateren...” maar de scope hiervan wordt niet nader gedefinieerd. Het onderzoek van de Onderzoeksraad naar het ongeval met de En Avant 7 had specifiek betrekking op havenassistenties. Voorkomen moet worden, dat eventuele normen ten onrechte ook van toepassing blijken te zijn op een groep sleepboten voor wie dit niet bedoeld was, omdat deze in een andere tak van sport werkzaam zijn en andersoortige sleepactiviteiten uitvoeren.

Wij definiëren de scope van deze aanbeveling derhalve als “havensleepboten die havenassistenties verrichten in / rond de zeehavens”, en wij spreken hierna over “kapitein havensleepdienst”.

C. Algemeen veiligheidsbewustzijn

- Uitgangspunt is een werkklimaat waarbij iedereen zich veilig voelt en mogelijke onveilige situaties kan en wil rapporteren.
- Het organiseren van frequente toolbox-sessies over algemene veiligheidsaspecten van havenassistenties.
- Ingeval van incidenten wordt hier extra aandacht aan besteed, bijvoorbeeld in de vorm van een extra toolbox-sessie en/of in de vorm van een safety flash of nieuwsbrief met daarin een beschrijving van het incident en de lessons learned.
- Frequentie overleggen met relevante stakeholders per regio (zoals havenbedrijven en andere autoriteiten, loodsen, vastmakers) over onderwerpen als lokale topografie, lokale terminologie, lokale werkwijzen, en gezamenlijke evaluatie van eventuele incidenten, vinden reeds plaats. De sector zal hiermee blijven doorgaan. Eventuele feedback uit deze operationele overleggen kan relevant zijn voor het normenkader en/of de opleidingen.

D. Reisvoorbereiding

- In algemene zin: reizen voorbereiden aan de hand van de beschikbare informatie over het schip, het bedrijf, havenkaarten, en dergelijke.
- Bij speciale projecten vinden voorbereidende sessies plaats over de aanpak en de verantwoordelijkheid per partij met alle partijen die bij deze projecten betrokken zijn (opdrachtgevers, loodsen, roeiers, sleepdiensten, havenautoriteiten). Daarna vindt binnen de havensleepdienst intern overleg plaats om alle betrokken bemanningsleden te informeren en, wanneer nodig, te instrueren.

E. Opleidingen

Hieronder worden een aantal gemeenschappelijke elementen besproken die onderdeel (moeten) zijn van de interne opleidingsplannen van alle havensleepdiensten. Het is de verantwoordelijkheid van de individuele havensleepdiensten om op adequate manier invulling te geven aan deze elementen, rekening houdend met hun vloot, de specifieke werkzaamheden en het vaargebied.

- Vooral voor het onderdeel “kennis schip”: Zorgen dat het opleidingstraject maatwerk is, afhankelijk van opleidings- en kennisniveau van bemanningsleden.

- Waarborgen dat bemanningsleden na hun opleiding op begeleide / gecontroleerde wijze meer zelfstandigheid verwerven.
- Door middel van gerichte training (bijvoorbeeld simulatortraining) werken aan verbetering van schoonheidsfoutjes.
- Regelmatige evaluaties houden.
- In algemene zin: waarborgen dat kennis gedeeld en geabsorbeerd wordt door bemanningsleden.

Opleidingselementen kapitein havensleepdienst

De opleiding tot kapitein havensleepdienst bestaat uit verschillende elementen die gericht zijn op het ontwikkelen van de benodigde kennis, vaardigheden en competenties om als kapitein op een havensleepboot te kunnen werken. Deze elementen omvatten de basisvaardigheden, aangevuld met de daarop gebaseerde specifieke vaardigheden voor de havensleepactiviteiten. Om die reden zijn de basisvaardigheden óók opgenomen in de onderstaande overzicht.

De volgende elementen dienen deel uit te maken van het bedrijfsspecifieke opleidingsplan waarbij geldt dat de exacte vereisten kunnen variëren afhankelijk van de specifieke regio, het type sleepboot en de aard van de sleepbootoperaties.

1. Nautische kennis

De opleiding omvat een grondige kennis van de nautische aspecten van het varen en manoeuvreren van een sleepboot in havens en andere waterwegen. Dit omvat onderwerpen zoals navigatie, maritieme wet- en regelgeving, meteorologie, getijdenleer en scheepvaartcommunicatie.

De volgende onderwerpen dienen uitgewerkt te zijn in het bedrijfsspecifieke opleidingsplan met aandacht voor de lokale situatie:

- Navigatie: Een kapitein havensleepdienst moet een grondige kennis hebben van navigatie, inclusief het gebruik van nautische kaarten, kompas, GPS-systemen en andere navigatie-instrumenten. Dit omvat ook het begrijpen van getijden, stromingen en andere hydrografische factoren die van invloed kunnen zijn op de sleepbootoperaties.
- Navigatie- en communicatieapparatuur: Een kapitein havensleepdienst moet vertrouwd zijn met de navigatie- en communicatieapparatuur aan boord van de sleepboot, zoals radar, GPS, AIS, marifoon en andere relevante apparatuur. Dit omvat het vermogen om deze apparatuur te bedienen en te interpreteren, evenals het begrijpen van de beperkingen en mogelijke storingen.
- Meteorologie: Een kapitein havensleepdienst moet kennis hebben van meteorologie om de weersomstandigheden te kunnen beoordelen en de impact ervan op de sleepbootoperaties te begrijpen. Dit omvat het begrijpen van weersvoorspellingen, het identificeren van potentiële gevaren en het nemen van passende maatregelen om de veiligheid van de sleepboot en de bemanning te waarborgen.
- Nautische wetgeving: Een kapitein havensleepdienst moet op de hoogte zijn van de geldende nautische wet- en regelgeving, zowel nationaal als internationaal. Dit omvat kennis van wetten en voorschriften met betrekking tot scheepvaart, veiligheid, milieuvoorschriften en andere relevante aspecten van de maritieme industrie.

- Een kapitein havensleepdienst moet bekend zijn met de specifieke regels en voorschriften die van toepassing zijn op sleepvaartactiviteiten specifiek voor het werkgebied. Dit omvat kennis van Binnenvaart Politie Reglement (BPR), de Internationale Bepalingen ter voorkoming van aanvaringen op zee (BvA) en andere relevante, lokale, nationale en internationale regelgeving met betrekking tot havenassistenties.

2. Technische kennis

Een kapitein havensleepdienst dient een goed begrip te hebben van de technische aspecten van het schip en de sleepapparatuur. Dit omvat kennis van de motoren, elektrische systemen, hydraulische systemen en andere technische componenten aan boord.

De volgende onderwerpen dienen uitgewerkt te zijn in het bedrijfsspecifieke opleidingsplan met aandacht voor de lokale situatie:

- Motoren en voortstuwingssystemen: Een kapitein havensleepdienst moet voldoende kennis hebben van de motoren en voortstuwingssystemen aan boord van de sleepboot. Dit omvat kennis van verschillende soorten motoren, zoals dieselmotoren, en het vermogen om de motoren te bedienen, te onderhouden en te diagnosticeren in geval van storingen.
- Elektrische systemen: Een kapitein havensleepdienst moet voldoende bekend zijn met de elektrische systemen aan boord van de sleepboot, inclusief de elektrische bedrading, schakelpanelen, generatoren en andere elektrische apparatuur. Dit omvat kennis van elektrische veiligheidsprocedures en het vermogen om elektrische problemen op te lossen.
- Hydraulische systemen: Een kapitein havensleepdienst moet voldoende kennis hebben van de hydraulische systemen aan boord van de sleepboot, zoals de hydraulische lieren en andere sleepapparatuur.
- Onderhoud en reparaties: Een kapitein havensleepdienst moet een basiskennis hebben van onderhouds- en reparatiewerkzaamheden aan boord van de sleepboot. Dit omvat het begrijpen van onderhoudsschema's, het uitvoeren van routinematig onderhoud, het identificeren van mogelijke problemen en het coördineren van reparaties met technisch personeel

3. Veiligheid en noodprocedures

Veiligheid is een essentieel aspect van het werken op een sleepboot. De opleiding omvat training en kennis van veiligheidsprocedures, brandbestrijding, reddingsoperaties en andere noodprocedures die nodig zijn in geval van noodsituaties.

De volgende onderwerpen dienen uitgewerkt te zijn in het bedrijfsspecifieke opleidingsplan met aandacht voor de lokale situatie:

- Veiligheidsprocedures: Een kapitein havensleepdienst moet bekend zijn met de veiligheidsprocedures aan boord van de sleepboot, inclusief het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen, het melden van incidenten en het nemen van preventieve maatregelen om ongevallen te voorkomen.
- Brandbestrijding: Een kapitein havensleepdienst moet kennis hebben van brandbestrijdingsprocedures en het gebruik van brandbestrijdingsapparatuur aan boord

van de sleepboot. Dit omvat het vermogen om branden te detecteren, de juiste blusmiddelen te selecteren en effectief te reageren in geval van brand aan boord.

- Noodprocedures: Een kapitein havensleepdienst moet bekend zijn met de noodprocedures aan boord van de sleepboot, inclusief het alarmeren van de bemanning, het nemen van noodmaatregelen en het coördineren van evacuaties in geval van noodsituaties zoals aanvaringen, branden, lekkages of andere kritieke situaties.
- Veiligheidsstraining: Een kapitein havensleepdienst moet ervoor zorgen dat de bemanning voldoende getraind is op het gebied van veiligheid en noodprocedures. Dit omvat het organiseren en uitvoeren van veiligheidstrainingen, het houden van veiligheidsbesprekingen en het regelmatig oefenen van noodscenario's.
- Reddingsoperaties: Een kapitein havensleepdienst moet bekend zijn met redding procedures en het gebruik van reddingsmiddelen aan boord van de sleepboot. Dit omvat kennis van het lanceren en bedienen van reddingsboten, het gebruik van reddingsvesten en andere redding apparatuur, en het vermogen om reddingsoperaties te coördineren in geval van noodsituaties.
- EHBO: Een kapitein havensleepdienst moet basiskennis hebben van eerste hulp en het verlenen van medische hulp aan bemanningsleden in geval van verwondingen of ziekte aan boord van de sleepboot. Dit omvat kennis van reanimatie, het verbinden van wonden, het behandelen van brandwonden en andere basisvaardigheden op het gebied van eerste hulp.

4. Sleep technieken

Een belangrijk onderdeel van de opleiding is het leren van verschillende sleep technieken, zoals het slepen van schepen, het assisteren bij het aan- en ontmeren, het verplaatsen van zware ladingen en het uitvoeren van sleepoperaties in verschillende omstandigheden.

De volgende onderwerpen dienen uitgewerkt te zijn in het bedrijfsspecifieke opleidingsplan met aandacht voor de lokale situatie:

- Sleepbootmanoeuvres: Een kapitein havensleepdienst moet bekwaam zijn in het uitvoeren van verschillende sleepbootmanoeuvres, zoals het slepen van schepen, het assisteren bij het aan- en afmeren, het verplaatsen van zware ladingen en het uitvoeren van sleepoperaties in verschillende omstandigheden, zoals smalle kanalen, beperkte ruimtes of slecht weer.
- Manoeuvreren en navigeren tijdens de sleep: Een kapitein havensleepdienst moet bekwaam zijn in het manoeuvreren en navigeren van de sleepboot tijdens de sleepoperatie. Dit omvat het begrijpen van de invloed van het gesleepte object op de manoeuvreerbaarheid van de sleepboot, het anticiperen op de effecten van stromingen en wind, en het nemen van passende maatregelen om de sleep veilig te begeleiden.
- Veiligheidsmaatregelen: Een kapitein havensleepdienst moet kennis hebben van de veiligheidsmaatregelen die moeten worden genomen tijdens sleepoperaties. Dit omvat het beoordelen van de veiligheid van de sleepverbinding, het nemen van maatregelen om de stabiliteit van de sleepboot en het te slepen object te waarborgen, en het nemen van voorzorgsmaatregelen om schade aan het schip of de omgeving te voorkomen.
- Sleepmethoden: Een kapitein havensleepdienst moet kennis hebben van verschillende sleepmethoden en -technieken, afhankelijk van de specifieke situatie en de aard van het te slepen object. Dit omvat het begrijpen van de verschillende soorten

sleeppverbindingen, zoals langslij slepen, achteruit slepen, langslij duwen, en het vermogen om de meest geschikte sleepmethode te selecteren en uit te voeren.

- Sleepmateriaal: Een kapitein havensleepdienst moet bekend zijn met de verschillende soorten sleepmateriaal aan boord van de sleepboot, zoals sleepdraden, sleephaken en andere relevante uitrusting. Dit omvat kennis van de capaciteiten, beperkingen en het juiste gebruik van deze materialen.

5. Communicatie en leiderschap

Een kapitein havensleepdienst dient effectieve communicatievaardigheden te hebben en leiderschapskwaliteiten te tonen. De opleiding omvat training in communicatie, teamwerk, leiderschap en het omgaan met verschillende situaties en mensen aan boord.

De volgende onderwerpen dienen uitgewerkt te zijn in het bedrijfsspecifieke opleidingsplan met aandacht voor de lokale situatie:

- Communicatie: Een kapitein havensleepdienst moet effectieve communicatievaardigheden hebben, zowel binnen het eigen team aan boord van de sleepboot als met andere schepen, havenautoriteiten en andere relevante partijen. Dit omvat het gebruik van maritieme communicatiesystemen, zoals VHF-radio's, en het begrijpen van de maritieme communicatieprotocollen en het bekend zijn met lokale communicatie protocollen.
- Communicatie en coördinatie: Een kapitein havensleepdienst moet effectieve communicatievaardigheden hebben en in staat zijn om nauw samen te werken met de bemanning aan boord van de sleepboot en andere betrokken partijen, zoals de bemanning van het te slepen schip, havenautoriteiten en sleepdiensten. Dit omvat het coördineren van de sleepoperatie, het geven van duidelijke instructies en het handhaven van een goede communicatie tijdens de sleep.
- Teamwork en samenwerking: Een kapitein havensleepdienst moet in staat zijn om een positieve teamomgeving te creëren en teamwork en samenwerking te bevorderen aan boord van de sleepboot. Dit omvat het vermogen om de sterke punten van elk bemanningslid te herkennen en te benutten, conflicten op te lossen en een gevoel van teamgeest te bevorderen.
- Leiderschapsvaardigheden: Een kapitein havensleepdienst moet sterke leiderschapsvaardigheden hebben om het team aan boord van de sleepboot effectief te kunnen leiden. Dit omvat het vermogen om beslissingen te nemen, prioriteiten te stellen, problemen op te lossen, te delegeren en het team te motiveren en te inspireren.
- Crisismanagement: Een kapitein havensleepdienst moet kennis hebben van crisismanagement en het vermogen om effectief te reageren in noodsituaties of onverwachte gebeurtenissen. Dit omvat het vermogen om kalm te blijven onder druk, snel te beslissen, de juiste acties te coördineren en de veiligheid van de bemanning en het schip te waarborgen.

6. Praktische training

Naast theoretische kennis omvat de opleiding ook praktische training aan boord van een sleepboot. Dit omvat het uitvoeren van manoeuvres, het werken met sleepapparatuur, het navigeren in havens en het omgaan met verschillende situaties die zich kunnen voordoen tijdens het werk.

De volgende onderwerpen dienen uitgewerkt te zijn in het bedrijfsspecifieke opleidingsplan met aandacht voor de lokale situatie.

- Vaarervaring: Een kapitein havensleepdienst moet voldoende vaarervaring hebben, zowel als bemanningslid als in een leidinggevende rol.
- Sleep technieken: Een kapitein havensleepdienst moet praktische training ontvangen in verschillende sleep technieken en -procedures. Dit omvat het oefenen van het vast- en losmaken van sleepverbindingen, het uitvoeren van verschillende sleepmanoeuvres en het begeleiden van sleepoperaties in verschillende omstandigheden.
- Simulator training: Een kapitein havensleepdienst kan ook profiteren van simulator training, waarbij hij verschillende sleepscenario's kan oefenen in een realistische virtuele omgeving. Dit biedt de mogelijkheid om te oefenen en te trainen in verschillende situaties en om te leren omgaan met uitdagende omstandigheden op een veilige en gecontroleerde manier.
- Communicatie en leiderschap: Een kapitein havensleepdienst moet praktische training ontvangen in communicatie en leiderschap. Dit omvat het oefenen van effectieve communicatievaardigheden, het leiden van het team aan boord van de sleepboot, het nemen van beslissingen en het coördineren van operaties in verschillende situaties.
- Lokale topografische kennis: Een kapitein havensleepdienst moet lokale topografische bekendheid opgedaan hebben, met bedrijfsnamen en aanduidingen zoals in de regio gebruikelijk zijn.